

ПОСТНЕКЛАСИЧНЕ ОСМИЛЕННЯ СУЧАСНОГО СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ

У статті проаналізовано методологічні аспекти використання принципів постнекласичної раціональності в концепціях осмислення сучасного соціального конфлікту. Визначені три групи концепцій – концепції терціаризованого та складноорганізованого конфлікту, суб'єктивно-діяльнісний підхід, синергетичний підхід, де здійснено аналіз методологічних особливостей використання принципів постнекласичної раціональності в осмисленні сучасного соціального конфлікту.

Ключові слова: сучасний соціальний конфлікт, постнекласична раціональність, концепція терціаризованого конфлікту, концепція складноорганізованого конфлікту, суб'єктивно-діяльнісний підхід, синергетичний підхід.

В епоху постнекласичної науки відбувається стрімкий розвиток передових галузей науки: фізики – завдяки винайденню напівпровідників розвиваються мікроелектроніка та наноелектроніка; в біології – молекулярна біологія та генетика, в хімії – еволюційна хімія, синергетика. В процесі розвитку цих галузей постнекласичної науки формуються та удосконалюються методологічні і пізнавальні принципи дослідження. Поступово вони використовуються не тільки для інтерпретації явищ та об'єктів живої і неживої природи, але екстраполюються на осмислення процесів соціального походження [11, 66–67].

Використання методологічних принципів та переконань постнекласичної науки в осмисленні сучасного соціального конфлікту має свою специфічну історію. Можна відзначити низку дослідників, які працюють у даному напрямі, до них варто віднести – А. Аккорнеро, Л. Бевзенко, Р. Дарендорфа, В. Казакова, Л. Нікольська, Є. Степанова, Ю. Хабермаса, О. Чумакова, Д. Юрошевича, В. Якімцева, та інших. Проте більшість авторів, які аналізують сучасний соціальний конфлікт беруть за основу декілька принципів постнекласичної методології, на основі яких базується дослідження сучасного соціального конфлікту. Часто така дослідницька позиція нівелює значення ряду інших методологічних принципів постнекласичної науки. Тому вважаємо актуальним здійснення цілісного філософського осмислення сучасного соціального конфлікту на основі методологічних принципів постнекласичної методології. Ця мета є стратегічною, а її досягнення можливе шляхом вирішення низки конкретних завдань. У цій науковій статті нашим завданням є аналіз та класифікація найбільш цілісних, ґрунтовних концепцій сучасного соціального конфлікту на основі принципів постнекласичної методології. Здійснивши такий аналіз

ми сформуємо теоретико-методологічну основу для конструювання авторської концептуальної інтерпретаційної моделі особливостей розвитку сучасного соціального конфлікту.

Для початку необхідно визначити сутність методологічних принципів постнекласичної раціональності. До основних принципів більшість дослідників відносять такі:

1. Принцип контекстуальності, що визначає необхідність дослідження будь-якого явища в контексті реальних умов його існування. Крім того, в фокусі контекстуальності розглядається не тільки явище, що досліджується, а й сам дослідник, що є частиною цього контексту. Тому принцип контекстуальності виступає базовою складовою в кожній пізнавальній практиці.

2. Антропний принцип визначає, що сучасна наука зорієнтована на дослідження об'єктів, що є складними комплексами природного та соціального походження та здатні до саморозвитку. При цьому людина розглядається як центральна, невід'ємна частина таких об'єктів. З гносеологічної точки зору антропний принцип виявляється в людиновимірності, яка визначає ключове місце суб'єкта (його світогляд, досвід, переконання) пізнання серед об'єктів та методів, засобів у процесі пізнання.

3. Інтерсуб'єктивність знань та процесу пізнання. Інтерсуб'єктивність знань у даному контексті розуміється як спільний результат суб'єктів пізнання, що об'єднані єдиним досвідом пізнання. Завдяки інтерсуб'єктивності відбувається доповнення власного досвіду через прийняття досвіду іншого суб'єкта, що, з однієї сторони, призводить до розмивання традиційного розуміння авторства знання, з іншої сторони, нівелює прояви крайнього релятивізму.

4. Принцип діалогічності дозволяє досліднику вступати в комунікативний простір наукового співтовариства, що займається дослідженням певних проблем. Завдяки формуванню наукового діалогу можливе встановлення інтерсуб'єктивності.

5. Принцип рефлексії передбачає фокусування всіх аспектів дослідження в межах рефлексивної уваги науковця. В класичному розумінні рефлексія це процес спостереження свідомості за собою. В контексті наукового дослідження рефлексія розуміється як усвідомлений контроль свідомості над самим процесом пізнання та тим, що відбувається навколо нього. До суб'єкта дослідження, що позиціонує себе як науковця, який працює в межах постнекласичної раціональності, висувуються посилені вимоги до свідомого безперервного аналізу. Даний процес пізнання включає як моделювання об'єкта, вибір теоретично-методологічної бази, дослідницької стратегії, так і методи презентації отриманої дослідницької інформації. А також усвідомлення залежності пізнавального процесу та методу отримання знань від загального контексту дослідження – починаючи від деталей поетапної, повсякденної роботи, соціокультурних факторів

процесу пізнання і завершуючи соціокультурними та індивідуальними особливостями, що притаманні особистості самого дослідника [2, 51–53].

Окрім загальних принципів постнекласичної раціональності, що визначені нами вище, особливого значення набувають методологічні принципи синергетики – нелінійність, відкритість та стохастичність (нестійкість). Нелінійність можна визначити як поведінку системи в ситуації нестабільності, точках біфуркації, в якій з великої кількості варіантів еволюції через детектор відбувається вибір атратора – майбутнього шляху розвитку системи. Відкритість – це властивість системи зберігати рівновагу розвитку за рахунок обміну енергією між системою та зовнішнім середовищем, встановлення нестійкої рівноваги внутрішніх ієрархічних рівнів організації [4, 117–118]. Стохастичність стану, траєкторії, програми системи проявляється коли відносно невеликі відхилення стабільного стану системи починають наростати. Відповідно до І. Пригожина, архетипом, символом стохастичності можна вважати перевернутий маятник, який в найвищій точці може почати рух наліво чи право під впливом відносно невеликого зовнішнього впливу. Подібний нестійкий стан системи називають точками біфуркації в яких система стає відкритою, здатною сприймати інформацію з інших рівнів ієрархії та зовнішніх впливів. В точці біфуркації відбувається вибір майбутнього шляху розвитку системи, тому в системі синергетичних принципів інформаційний вплив стає реальним інструментом регулювання соціального розвитку [3].

Окрім розглянутих методологічних принципів постнекласичної науки на окрему увагу та аналіз заслуговує концепт складності. Концепт складності досліджували багато авторів: В. Аршинов, І. Добронравова, М. Гелл-Манн, Є. Князева, С. Курдюмов, Н. Кочубей, К. Майнцер, Е. Морено, Г. Ніколіс, І. Пригожина, Г. Хакен. Ми обмежимося загальною характеристикою концепту складності. Складність, по-перше, це властивість досліджуваних об'єктів, по-друге, характеристика сучасної науки, по-третє, властивість мислення людини. Проблема складності – фундаментальна проблема постнекласичної науки, сутність якої полягає у відповіді на питання, що ми можемо, а чого не можемо знати про складні системи, чому відбувається ускладнення одних систем і деградація та розпад інших.

Найбільш системну відповідь на ці питання подав Г. Хакен у своїй монографії «Інформація та самоорганізація». Вихідним поняттям в поглядах автора є інформація, при цьому важливим виступає не її кількість, а функціональність. В замкнених стабільних системах інформація не може виникати та зберігатися, на відміну від відкритих нестабільних систем, що здатні в точках біфуркації на основі інформації до самоорганізації та утворення нових специфічних просторово-часових структур. Отже, для Г. Хакена складність це здатність системи до самоорганізації, тобто здатність системи в точках біфуркації змінюватись, адаптуватись до впливу зовнішнього середовища, використовуючи інформацію. Дослідник аналізує здатність систем до самоорганізації як на рівні фізичного світу, так і живої

природи та найбільш складноорганізованого рівня соціальних систем. В свою чергу кожен з них описується на рівні трьох внутрішніх рівнів організації – мікроскопічному, мезоскопічному та макроскопічному. Наприклад, для біологічних систем на макроскопічному рівні досліджується її поведінка, на мезоскопічному функціонування її органів, а на мікроскопічному – ДНК. Саме макроскопічному рівню Г. Хакен приділяє найбільше уваги, оскільки на ньому проявляються глобальні властивості систем [6, 130–138].

На основі аналізу сучасних концепцій осмислення соціального конфлікту, можливо сформувати три групи, що найбільш цілісно та адекватно спиралися в своїх дослідженнях на методологічні принципи постнекласичної раціональності. До першої групи необхідно віднести концепції складноорганізованого конфлікту (Л. Нікольська, В. Якімцев [12]) та терціаризованого конфлікту (А. Аккорнеро [1], В. Казаков, Д. Юрошевич [10]), в яких центральними аспектами дослідження стали проблеми відкритості та складності сучасного соціального конфлікту. До другої групи належить концепція суб'єктивно-діяльнісного підходу в осмисленні соціального конфлікту, автором якого є Є. Степанов, російський конфліктолог, доктор філософських наук, професор, президент Міжнародної асоціації конфліктологів [9]. До третьої групи ми відносимо концепції, в яких автори при дослідженні соціальних конфліктів спираються на методологічні принципи синергетики (А. Светлов [8], А. Бушмельов [4], І. Редько [7], В. Бранський [5]).

Найбільш актуальною в дослідженнях сучасного соціального конфлікту є проблема складності. Російські дослідники В. Якімцев та Л. Нікольська розробили концепцію «складноорганізованого конфлікту», в якій складність соціальних конфліктів розглядається як прояв складноорганізованого суспільства в якому конфлікти, тобто учасники, їх інтереси взаємно переплітаються та накладаються. Більшість сучасних пострадянських російське, українське та інші суспільства перебувають на стадії високоактивної трансформації, при цьому нестабільність такого суспільства близька до стану динамічного хаосу. Особливістю постсоціалістичних трансформацій, які ми з вами спостерігаємо є те, що трансформаційні процеси відбуваються в усіх без виключення сферах суспільного життя (правовій, політичній, економічній, соціальній і т. ін.). В економічній сфері відбувається зворотній перехід від «квазісоціалізму» до капіталізму, цей процес супроводжується тривалим прийняттям і реалізацією принципів ринкової економіки. Формування політичного плюралізму детермінує появу нових політичних суб'єктів, що є носіями протилежних поглядів та інтересів. Значна кількість інформаційних каналів формують різні рівні усвідомлення мети, завдань та методів соціальної трансформації. Подібні процеси активізують соціальні відносини між соціальними суб'єктами в різних сферах суспільного життя, котрі нерідко стають суперечливими, антагоністичними. На думку німецького дослідника Р. Райсіга, трансформацію варто розглядати як таку, що детермінується значною

кількістю факторів, процесуальну, відкриту, самоорганізуючу еволюцію, під час якої утворюються специфічні нові елементи. Її перебіг не може бути запрограмованим, завжди є конфліктним, амбівалентним, а за специфічними результатами є сумою непередбачуваних змін. У подібній ситуації аналіз окремих, не взаємопов'язаних моноконфліктів є малопродуктивним. Тому одним з пріоритетних завдань є потреба розробки відповідної методологічної бази дослідження процесів взаємного впливу та переплетення різних соціальних конфліктів, що утворюють так званий «складноорганізований» конфлікт. Вони мають власну логіку розвитку та потребують більш досконаліших діагностичних та технологічних методів та процедур, що допоможуть спрямувати перебіг такого соціального конфлікту в конструктивне русло урегулювання. Невраховання особливостей виникнення та розвитку «складноорганізованого» конфлікту, відсутність відповідних пізнавальних методів та управлінських засобів, на думку В. Якімцева та Л. Нікольської знижують очікуваний ефект від реалізації демократичних перетворень [12, 77–82].

Якщо автори концепції «складноорганізованого» конфлікту визначили загальні механізми формування поліконфліктів на основі проблеми складності, то А. Аккорнеро, В. Казаков, Д. Юрошевич в концепції «терціаризованого» конфлікту, розкривають сутність та конкретні механізми становлення складноорганізованого конфлікту на більш широкій методологічній базі. Виходячи з принципу контекстуальності, дослідники визначають сутність терціаризації сучасного соціального конфлікту, враховуючи суспільні умови розвитку. Терціаризація конфлікту визначена об'єктивними, закономірними факторами суспільного розвитку. Якщо в попередніх періодах суспільного розвитку суперечності, конфлікти відбувалося в основному в сфері економіки, що зачіпало інтереси виробника та робітника, то сучасні конфліктні ситуації проявляються в усіх сферах соціальної системи. Тому сучасний, терціаризований конфлікт зачіпає інтереси не лише двох основних учасників, а й інтереси опосередкованих агентів. Так, наприклад, конфлікт між робітниками та власником зачіпають інтереси не тільки споживачів, а й маркетологів, рекламних агентів та інших учасників сфери послуг. Таким чином, терціаризаційна, поліконфліктна інтерпретаційна модель розглядає сучасний соціальний конфлікт як відкриту систему, до якої можуть приєднуватися нові суб'єкти взаємодії. В сучасному терціаризованому конфлікті змінюється значення третьої сторони. В попередній «традиційній» моделі приєднання третьої сторони до конфлікту потребувало від учасників певних свідомих зусиль, що створювало перевагу для одного з учасників. У межах терціаризованого конфлікту третя сторона з'являється самостійно як учасник, котрий відкрито декларує власні інтереси, що не співпадають з інтересами інших учасників. Нерідко подібне включення до конфліктної взаємодії незалежних суб'єктів призводить до затягування, переходу конфлікту до латентної фази, коли предмет конфлікту залишається

актуальним, але відбувається згортання активних дій суб'єктами взаємодії [10, 483–488].

Крізь призму антропного принципу Д. Юрошевич та В. Казаков виділяють такі характерні риси терціаризованого сучасного соціального конфлікту:

1. В терціаризованому конфлікті актуалізується інформаційне та комунікативне забезпечення. В межах конфлікту розгортаються інформаційні, психологічні «війни». Кожна зі сторін, використовуючи засоби масової інформації та інші комунікативні канали, формує позитивний публічний образ про себе в соціальному середовищі, що є гарантом успішності конфліктного протистояння.

2. Для того, щоб привернути увагу суспільства або спровокувати опонента на певні дії, суб'єкти конфліктної взаємодії активніше використовують демонстративні дії. Безпосереднім наслідком розгортання демонстративних дій виступає формування реакції суспільства на конфлікт, соціальний резонанс або реакція конфліктного опонента. Опосередкованим наслідком таких дій – розширення соціального та географічного простору в розвитку соціального конфлікту.

3. В терціаризованому конфлікті послаблюється фронтальність конфліктної взаємодії, не формується чіткої лінії дотику опонентів через розмитість, наявність строкатої структури учасників конфлікту. Дії конфліктних сторін одночасно спрямовані на супротивника, третю сторону, публіку, суспільство. Таким чином, формується ефект подвійності дій учасників конфлікту, коли певна дія одночасно впливає на всіх учасників конфлікту. Ця особливість сучасного конфлікту потребує перегляду класичного розуміння конфліктної взаємодії, тому що в терціаризованому конфлікті апріорі слабкий опонент може «виграти» завдяки формуванню соціального резонансу на свою користь.

4. В сучасному терціаризованому конфлікті відбувається переоцінка наслідків, втрат та здобутків, що отримує конфліктна сторона в результаті відносного виграшу. Відносно основних, безпосередніх наслідків соціального конфлікту поряд з матеріальними досить важливими визнаються соціальні наслідки – соціальний резонанс, набуття публічності, визнання, престижності, отримання економічних чи політичних привілеїв. Щодо опосередкованих наслідків, варто відмітити розширення спектру таких наслідків. До них можливо віднести наслідки соціального (поширення соціальної мобільності, безробіття, девіацій), екологічного (радіоактивне забруднення територій, знищення природного ареалу існування біоценозів при збройних конфліктах) спрямування. Поглибленого дослідження потребують також проблеми формування та розвитку психологічного здоров'я населення, що приймає участь в тривалих, затяжних збройних конфліктах [10, 488–491].

В межах суб'єктивно-діяльнісного підходу найбільше уваги приділено визначенню методологічної ролі суб'єкта в осмисленні соціального

конфлікту. В цьому контексті суб'єктивно-діяльнісний підхід привносить низку методологічних інновацій:

– по-перше: суб'єктивно-діяльнісний підхід актуалізує методологічну позицію, що орієнтує дослідника на аналіз соціальної реальності як діалектично суперечливого процесу суб'єкт-об'єктних та суб'єкт-суб'єктних відносин. Тому з позицій цього підходу можливо проаналізувати кореляцію об'єктивних та суб'єктивних факторів конфліктної взаємодії;

– по-друге, суб'єктивно-діяльнісний підхід має значний інтерпретаційний потенціал поняття «діяльність» в розкритті сутності суспільного буття, зокрема, в конфліктологічному сенсі. Інтерпретаційний потенціал поняття «діяльність» можливий оскільки діяльність пронизує всю систему суспільних відносин, виступаючи способом їх функціонування та розвитку;

– по-третє, в межах суб'єктивно-діялісного підходу відбувається розвиток методологічних основ соціальної діалектики. Відновлюється суб'єктивність соціальних протиріч, що дає змогу осмислювати їх як реальну боротьбу соціальних суб'єктів, які відносно незалежні та самостійні у своєму самовизначенні, інтересах, цілях. Починаючи з виявлення соціальних потреб, цілей, особистісних рис, стереотипів поведінки, інтересів, що виступають основою для трансформації протиріччя в конфліктне зіткнення;

– по-четверте, формується методологічна можливість розглядати соціальний конфлікт як стадію розвитку соціальних протиріч на якій відбувається реальне вирішення суперечливої проблеми суб'єктами взаємодії. При цьому трансформація протиріччя в соціальний конфлікт передбачає цілісне усвідомлення конфліктної проблеми (визначення власних інтересів та реальних можливостей в даній ситуації) і перехід до стадії активних дій. У такому контексті розкривається роль свідомості та духовного світу людини у формуванні та розвитку соціальних конфліктів. На основі такої методологічної позиції можливо збагатити гіперболізований об'єктивістський підхід визначення детермінацій соціальної поведінки, специфічною формою якої виступає соціальний конфлікт [9].

Найбільш цілісне синергетичне осмислення сучасного соціального конфлікту розкрито в концепціях В. Светлова, А. Бушмельова, І. Редько, В. Бранського. Характерною позицією для всіх дослідників є визначення ролі та місця конфлікту в соціальній системі. Вони визначають, що конфлікт формується в ситуації нестабільності, точці біфуркації, коли система не може зберігати свою якісну цілісність, виконувати необхідні функції, підтримувати системну стабільність розвитку в певному напрямку з відповідним набором характеристик. Конфлікт на такому етапі розвитку соціальної системи розглядається як перехідна форма нестабільності, відносного хаосу від одного стабільного стану до іншого. При цьому автори використовують відмінні погляди в інтерпретації конкретного механізму формування та розвитку соціального конфлікту. Так, в основі концепції В. Светлова знаходиться зворотній зв'язок в системі, що відіграє фундаментальну роль в

її розвитку. Позитивний зворотній зв'язок дозволяє зберігати системну цілісність та інтеграцію елементів системи. Негативний зворотній зв'язок, навпаки, детермінує диференціацію елементів системи та формування нового якісного стану системи. Вони діалектично взаємодіють, утворюють своєрідну цілісність, не можуть існувати відокремлено. В. Светлов вважає, що конфлікт це форма саморегуляції систем, без якої жодна система не здатна досягти нового якісного стану, напряду чи рівня розвитку без переходу від одного стабільного стану до іншого, який можливий через конфлікт [8, 24].

Іншої інтерпретаційної позиції притримується В. Бранський, який визначає, що основним фактором самоорганізації системи виступає «соціальний відбір». Головними критеріями відбору є «тезаурус», «детектор» та «селектор». Тезаурус є сукупністю потенційно можливих дисипативних структур, що актуальні для даної системи в ситуації біфуркації. Під детектором розуміється певний механізм вибору з тезауруса певної дисипативної структури, атрактора. В соціальних системах цей вибір реалізується відповідно до іманентних характеристик системи в результаті конкурентної взаємодії між елементами системи. Однією з форм такої конкурентної взаємодії підсистем виступає соціальний конфлікт, що сприяє вибору атрактора – шлях майбутнього потенційного розвитку системи. Можливо через зміну структурної ієрархії та формування нового якісного стану системи [5, 112–115].

Підсумовуючи методологічний аналіз концепцій «терціаризованого» та «складноорганізованого» конфлікту, суб'єктивно-діяльнісного та синергетичного підходів, необхідно зазначити, що найбільш активно в даних концепціях застосовувалися антропний принцип, активна роль суб'єкта, концепт складності та сукупність синергетичних принципів постнекласичної раціональності. З однієї сторони, методологічне застосування зазначених принципів постнекласичної раціональності сприяли осмисленню багатьох особливостей розвитку сучасного соціального конфлікту. З іншої сторони, методологічне використання принципів постнекласичної раціональності в межах даних концепцій не формує цілісне постнекласичне осмислення сучасного соціального конфлікту. Враховуючи ці аспекти виникає теоретико-методологічна потреба формування поліконфліктної інтерпретаційної моделі сучасного соціального конфлікту, що створює методологічну можливість системно проаналізувати особливості та тенденції розвитку сучасного соціального конфлікту на основі принципів постнекласичної раціональності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аккорнеро А. «Терциаризация» индустриального конфликта / А. Аккорнеро // Рабочий класс и современный мир. – 1987. – № 3. – С. 120–129.
2. Бевзенко Л. Д. Социокультурное изменение постнекласической рефлексивности / Л. Д. Бевзенко // Totallogy – XXI. Постнекласичні дослідження. – 2010. – С. 51–76.

3. Буданов В. Г. Синергетика: история, принципы, современность / В. Г. Буданов. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.narod.ru/SinBud.htm>
4. Бушмелев А. А. Конфликт как фактор самоорганизации общества: дис. канд. филос. наук: 09.00.11. / Бушмелев Антон Аркадьевич. – Йошкар-Ола, 2004. – 223 с.
5. Бранский В. П. Теоретические основания социальной синергетики / В. П. Бранский // Вопросы философии. – 2000. – № 4. – С. 112–129.
6. Кочубей Н. Синергетические концепты и нелинейные контексты / Н. Кочубей. – Сумы: Университетская книга. – 2009. – 236 с.
7. Редько О. Я. Аксиологія конфлікту: соціологічний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 22.00.01. «Теорія й історія соціології / О. Я. Редько. – Харків, 1997. – 18 с.
8. Светлов В. Аналитика конфликта / В. Светлов – СПб: «Росток». – 2001. – 512 с.
9. Степанов Е. И. Конфликтология. Хрестоматия. Составители В.Н. Рябцев и М.А. Шитив / Е. И. Степанов. – Ростов-на-Дону. – 2001. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.mursaliev.narod.ru/kniga/Konflikt.htm>
10. Юрошевич Д. Терціаризація сучасних соціальних конфліктів / Д. Юрошевич, В. Казаков // Соціальні виміри суспільства. Збірник наукових праць. Випуск 5. – К., 2002. – С. 483–496.
11. Цикін В. Філософія освіти: постнекласичний підхід: Монографія / В. Цикін, О. Наумкіна. – Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка. – 2009. – 232 с. (російською мовою).
12. Якимец В. Н. Сложносоставные конфликты – атрибут постсоциалистической трансформации / В. Н. Якимец, Л. И. Никольская // Социологические исследования. – № 8. – 2005. – С. 77–85.

РЕЗЮМЕ

И. Ю. Клевец. Постнекласическое осмысление современного социального конфликта.

В статье проанализированы особенности методологического применения принципов постнекласической рациональности в концепциях осмысления современного конфликта. Выделены три группы концепций – концепции терциаризованого и сложноорганизационного конфликта, субъективно-деятельносный поход, синергетический поход, в которых осуществлен анализ методологических особенностей использования принципов постнекласической рациональности в осмыслении современного конфликта.

Ключевые слова: *современный социальный конфликт, постнекласическая рациональность, концепции терциаризованого и сложноорганизационного конфликта, субъективно-деятельносный поход, синергетический поход.*

SUMMARY

I.U. Klevets. Postnonclassical of Understanding Modern Social Conflict.

The article is devoted to methodological aspects of using the principles of Postnonclassical rationality in the concepts of understanding modern social conflict. The author defined three groups of concepts, among them concept of three personalized and difficult organized conflict, subjective and activity approach, synergistic approach. These approaches represent analysis of methodological features of using principles of Postnonclassical rationality in understanding modern social conflict.

Key words: *modern social conflict, Postnonclassical rationality, concept of three personalized conflict, concept of difficult organized conflict, subjective and activity approach, synergistic approach.*

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ

УДК 101.1+001.12

С. В. Сумченко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПРОБЛЕМА ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО КРИТЕРІЮ СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ

У статті з'ясовано сутність технологічного критерію суспільного прогресу згідно з яким прогресивність сучасного соціуму визначається ефективністю високих наукомістких технологій (Hi-Tech). Висвітлено зміст нано-, біо-, інформаційно-комунікаційних технологій як системоутворюючих чинників експансії Hi-Tech. Показана неоднозначність та суперечливість сучасної моделі прогресу соціуму за технологічним критерієм.

Ключові слова: *суспільний прогрес, високі наукомісткі технології (High Tech), нанотехнології, біотехнології, інформаційно-комунікаційні технології, NBIC-конвергенція.*

Суспільство ніколи не перебуває у стані спокою, всі його сфери життєдіяльності знаходяться в постійному розвитку, для якого характерна нелінійність. Сучасні проблеми соціуму та перспективи його розвитку неможливо усвідомити в повній мірі, не проаналізувавши сутність та основні критерії суспільного прогресу. Модель прогресу сучасної цивілізації є